

یادداشت مدیر مسئول

جامعه عشایر کوچنده در کنار جوامع شهری و روستائی یکی از اشکال سه‌گانه الگوی زیست و معیشت کشورمان را تشکیل می‌دهند. اساس اقتصاد و معیشت عشایر متکی بر دامداری است. نظام دامداری عشایری متحرک بوده و ایلات و طوایف عشایری برای فراهم نمودن شرایط چرای دام‌هایشان در مراتع حداقل دوبار در سال اقدام به کوچ بین قلمروهای ییلاقی و قشلاقی می‌کنند.

هر گروه عشایری متناسب با نوع و ترکیب دام، شرایط اقلیمی - جغرافیایی قلمروهای کوچ و استقرار، مسافت بین مناطق سردسیر و گرمسیر، شکل، نوع و وسیله جابجائی و برخی عوامل تاثیر گذار دیگر، تقویم یا موعد کوچ خود را تنظیم و مدت زمان مشخصی را در مناطق ییلاقی، قشلاقی و میانبند استقرار پیدا می‌کنند. گوناگونی در ارکان و اجزای کوچ باعث شده با اشکال متنوعی از الگوهای کوچ و استقرار، نظام بهره‌برداری از دام و مرتع، انواع بهره‌برداری‌های زراعی و باغی، فعالیت‌های خدماتی و تولیدات صنایع دستی و سنتی در مناطق عشایری مواجه باشیم. به همین دلیل هر منطقه عشایری شیوه خاص برنامه‌ریزی، الگوی ساماندهی، رویکردهای توسعه و خدمات‌رسانی را طلب می‌کند تا با شرایط و مقتضیات اجتماعی - اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی اجتماعات و مناطق عشایری منطبق و سازگار باشد.

سازمان امور عشایر ایران به عنوان متولی جامعه عشایری با درک تعدد و تنوع مورد اشاره، تاثیر و تاجر عوامل محیطی در فرایند زندگی و خدمات‌رسانی به عشایر، در چارچوب اسناد بالادستی، اهداف و وظایف سازمانی، امور سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای خدمات‌رسانی و ساماندهی مناطق و جامعه عشایری را انجام می‌دهد. این سازمان برای عینیت‌بخشیدن به برنامه‌ها از جهت انطباق با منابع، ظرفیت‌ها و نیازهای عشایر اقدام به تهیه «برنامه راهبردی ساماندهی و توسعه عشایر» نموده است. این برنامه متناسب با شرایط و تغییرات محیط داخلی و خارجی و اهداف واقع‌بینانه برای تحقق چشم‌انداز توسعه جامعه عشایری در افق سال ۱۴۰۴ در کلیه استان‌های محل استقرار عشایر و سطح ملی تهیه شده و هم‌اکنون کلیه برنامه‌های توسعه پنج‌ساله و سنواتی سازمان و ادارات امور عشایر استان‌ها در چارچوب برنامه راهبردی و در راستای تحقق اهداف و چشم‌انداز ترسیم شده انجام می‌گیرد.

طی سه دهه گذشته اجرای برنامه توسعه جامع مناطق عشایری موجب خدمات و ثمرات زیادی در مناطق و جامعه عشایری بوده است که از آن میان می‌توان به تجهیز و واگذاری

بیش از ۱۳۱ هزار هکتار اراضی زراعی و باغی برای ساماندهی تولید و اسکان عشایر، احداث ۲۴۶ کانون توسعه هدایتی برای ساماندهی نظام سکونتگاهی عشایر داوطلب اسکان و تجهیز و تکمیل ۸۰۳ کانون توسعه حمایتی (خودجوش) اشاره کرد که زمینه ساز افزایش سطح دسترسی‌ها و برخورداری‌های عشایر از امکانات زیربنایی و خدماتی بوده و شاخص‌های توسعه انسانی، اجتماعی و اقتصادی در مناطق عشایری را افزایش داده‌اند.

یکی از پیش‌نیازها و استراتژی‌های محوری عملیاتی‌نمودن طرح‌ها و پروژه‌های ساماندهی عشایر، انجام مطالعات کاربردی برای شناسایی منابع، ظرفیت‌ها و نیازهای عشایر دینفع، سپس واگذاری منابع تولید و اشتغال بوده است. به همین خاطر حداکثر اهتمام به خرج داده شده تا اجرای برنامه‌های ساماندهی عشایر و احداث سایت‌های اسکان بدون تامین منابع تولید و اشتغال جدید یا مکمل انجام نگیرند. از اثرات مثبت اجرای این هدف استراتژیک می‌توان به افزایش فعالیت‌های مولد، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و نهایتاً کمک مؤثر به ظرفیت‌سازی شغلی در مناطق عشایری برای نگهداشت جمعیت در این مناطق اشاره کرد که خود در تثبیت جمعیت در عرصه کار و تولید و جلوگیری از مهاجرت و حاشیه‌نشینی عشایر بسیار تاثیرگذار بوده است.

جامعه عشایری با در اختیار داشتن و استقرار در بیش از ۳۲ میلیون هکتار از عرصه‌های منابع طبیعی کشور، که عمدتاً جزء مراتع نسبتاً خوب محسوب می‌شود، از منابع و ظرفیت‌های بسیار خوبی برای استفاده اقتصادی‌تر از منابع طبیعی برخوردار می‌باشند. این منابع علاوه بر تامین علوفه مرتعی مورد نیاز دام، می‌تواند در زمینه‌های توسعه کشاورزی، کاشت و برداشت گیاهان دارویی و صنعتی، پرورش زنبور عسل، نوغانداری، شیلات و آبی‌پروری، گردشگری و ... زمینه‌ساز توسعه فعالیت‌های مولد در مناطق عشایری باشد. در این راستا طی چند دهه گذشته در قالب مطالعات و طرح توسعه جامع عشایر با شناسایی منابع، ظرفیت‌ها و مزیت‌های نسبی قلمروهای عشایر اقدامات در خور توجهی برای خدمات‌رسانی به عشایر، کاهش سختی‌ها و تسهیل شرایط کوچ و استقرار، واگذاری اراضی کشاورزی و سایر منابع تولید برای ساماندهی اسکان عشایر داوطلب، ایجاد کانون‌های توسعه هدایتی و تجهیز کانون‌های توسعه حمایتی (خودجوش) و مجموعه‌ای دیگر از خدمات مورد نیاز عشایر تامین و انجام شده است.

در کنار خدمات شایان توجه سازمان امور عشایر و واحدهای تابعه مختلف وزارت جهاد کشاورزی به جامعه عشایری طی سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، باید از تصویب شورای انقلاب برای راه‌اندازی «شورای عالی عشایر» در سال ۱۳۵۸ و تصویب و ابلاغ «آئین‌نامه ساماندهی عشایر» در سال ۱۳۸۴ به عنوان نقاط عطف رسیدگی به امور عشایر یاد کرد. از سال ۱۳۸۴ تاکنون در قالب آئین‌نامه ساماندهی عشایر بیش از سی و دو هزار و ۲۲۰ طرح و پروژه توسط دستگاه‌های اجرائی ذیربط در مناطق عشایری اجرا شده که سهم درخور توجهی در افزایش شاخص‌های توسعه در این مناطق داشته است.

دو بار تشکیل جلسه شورای عالی عشایر طی سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۵ در دولت تدبیر و امید به ریاست معاون اول محترم رئیس جمهور، در حوزه‌های مختلف ساماندهی و خدمات رسانی به عشایر مصوبات بسیار تاثیرگذاری داشته است که از آن میان می‌توان به تصویب «برنامه جامع ارتقای سطح سواد، دانش و مهارت در مناطق عشایری»، «طرح ویژه ارائه خدمات فرهنگی و مذهبی به جامعه عشایری»، «کارگروه توسعه گردشگری و صنایع دستی عشایر» و «طرح ارائه خدمات بهداشتی به عشایر» اشاره کرد که سه طرح اول در هیات محترم دولت تصویب و برای اجرا به دستگاه‌های اداری ابلاغ شده و طرح چهارم مراحل نهایی تصویب در کارگروه تخصصی مربوطه را طی می‌کند. امید است با اجرای این طرح‌ها شاهد رشد و بالندگی فرهنگی و افزایش مهارت‌های حرفه‌ای عشایر در انجام فعالیت‌های تولیدی و گسترش خدمات زیربنایی و گردشگری پایدار و جامعه محور در مناطق عشایری باشیم.

بروز و تداوم خشک‌سالی در بسیاری از مناطق عشایری (همانند سایر مناطق کشور) و عرصه‌های منابع طبیعی و مراتع عشایر، جمعیت بهره‌بردار را با محدودیت‌ها و چالش‌های زیادی مواجه کرده است. استمرار این وضعیت موجب ضرر و زیان خانوارهای عشایر و خسارت‌های زیست‌محیطی جبران‌ناپذیر می‌شود، سازمان امور عشایر برای کاهش فشار دام بر مراتع و ایجاد تعادل بین دام و مرتع، از سال ۱۳۹۲ تاکنون زنجیره تولید گوشت قرمز را در تمامی استان‌های محل استقرار عشایر به اجرا گذاشته است. این طرح با استفاده از تسهیلات ارزان‌قیمت و خشک‌سالی (ماده ۱۰ قانون و تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و ماده ۱۲ قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران)، با پشتیبانی تشکل‌های عشایری و صندوق توسعه بخش کشاورزی عشایری، تاکنون بیش از ۴۴۰۰ میلیارد ریال برای طرح زنجیره تولید گوشت قرمز و ایجاد واحدهای پروراندی در مناطق عشایری، تسهیلات کم‌بهره و مدت‌دار اعطاء نموده و از قبل اجرای این طرح در اغلب استان‌های عشایری کشور، گوشت قرمز تولیدی عشایر به میزان ۲۶ هزار تن افزایش یافته است. اجرای این طرح علاوه بر افزایش درآمد عشایر، دارای نقش بسزائی در حفظ و تقویت جنبه‌های تولیدی اقتصاد عشایری داشته و همه ساله با هم افزائی اطلاعات، تبادل تجارب و الگوهای موفق، روند تکاملی و اثربخشی سودمند در فرایند تقویت بنیان‌های اقتصادی و کار و فعالیت و اشتغال عشایر را نشان می‌دهد.

با استعانت از درگاه خداوند متعال و عزم جدی اساتید، صاحب‌نظران و کارشناسان سازمان امور عشایر ایران، شرایطی فراهم شد تا پس از توقف پنج ساله، مجدداً فصلنامه عشایری ذخایر انقلاب به عنوان تنها نشریه علمی و تخصصی در کشور در حوزه‌های مربوط به عشایر منتشر شود. بدون شک افزایش ارتباط سازمان امور عشایر با آحاد جمعیت عشایری و مراکز علمی و پژوهشی موجب هم‌افزایی دانش و معلومات تخصصی در این حوزه شده و راه رشد و توسعه اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی عشایر عزیز را هموارتر نموده و پل ارتباطی بین این جامعه و روش‌های علمی و نوین زندگی، تولید و معیشت را برای آنان به ارمغان می‌آورد.

امید است با هم‌فکری کلیه صاحب‌نظران و محققان حوزه‌های مطالعات علمی عشایری و مشارکت آحاد جمعیت پرتلاش عشایر، به‌ویژه جوانان عزیز تحصیل کرده این جامعه بتوانیم با تهیه مقالات علمی و نظریه‌پردازی‌های کاربردی برای حل مسائل و مشکلات عشایر، راهکارهای اجرائی مناسب برای مطالعه و استفاده بهینه از منابع و ظرفیت‌های انسانی، طبیعی و اجتماعی - اقتصادی این جامعه را فراهم آورده و بیش از پیش به توسعه این جامعه و میراث‌های گران‌بهای آن کمک کرده باشیم.

لازم می‌دانم از تلاش علمی محققان و زحمات کلیه دست‌اندرکاران تدوین، تحریر، ارزیابی و چاپ فصلنامه حاضر تقدیر و تشکر کرده و با هم‌فکری اساتید و محققان گرانقدر بتوانیم بر غنای علمی - پژوهشی و جنبه‌های کاربردی فصلنامه افزوده و در سطح انتظار جامعه علمی کشور، جامعه سخت‌کوش، پرتلاش و عزتمند عشایر را شناسانده و در راه توسعه و تعالی و شکوفائی مادی و معنوی آن‌ها ادای وظیفه کرده باشیم. ضمناً از مراکز علمی و پژوهشی، محققان، عشایر عزیز، کارشناسان و متخصصان سازمان در اقصی نقاط کشور دعوت می‌کنم ضمن مشارکت برای ارائه مقالات و ارتقاء کیفیت و کمیت نشریه، ما را از نظرات، پیشنهادهای و انتقادهای سازنده خود بهره‌مند سازند.

کرمعلی قندالی

رئیس سازمان امور عشایر ایران